

УДК537.531:535.3
PACS NUMBER: 71.20.FI, 71.55.-I, 78.70.E, 82.80.EJ

ISSN 1729-4428

Г.В. Коренкова¹, О.М. Щербатій², О.Х. Тадеуш¹, С.А. Неділько³,
А.Й. Сенкевич², В.М. Уваров²

Електронна будова оксидів LnVO_4 ($\text{Ln} = \text{La}, \text{Sm}, \text{Gd}$)

¹Південноукраїнський Державний педагогічний Університет ім. К.Д. Ушинського,
65091 Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, т. 8(0482)7465033, E-mail: allforme@eurocom.od.ua
²Інститут металофізики ім. Г.В.Курдюмова НАН України, 03680 Київ, бульв. Акад. Вернадського, 36.
³Київський Національний Університет ім.Т.Шевченка, 01033 Київ, вул. Володимирська, 62^а.

Методом рентгенівської спектроскопії та за допомогою зонних розрахунків у LAPW- наближенні досліджено електронну структуру ортованадатів LnVO_4 ($\text{Ln}=\text{La}, \text{Sm}, \text{Gd}$). Отримані дані про зарядові та спінові характеристики атомів, а також про закономірності формування енергетичних зон валентних станів в оксидах LnVO_4 ($\text{Ln}=\text{La}, \text{Sm}, \text{Gd}$).

Ключові слова: електронна будова, ванадат, рентгенівські спектри, розрахунки LAPW.

Стаття поступила до редакції 12.07.2007; прийнята до друку 15.12.2007.

Вступ

Серед різноманіття сполук, що містять у своєму складі лантаніди, особливе місце займають оксиди перехідних металів з рідкоземельними елементами. Ці сполуки характеризуються багатим спектром фізичних і фізико-хімічних властивостей.

Серед сполук, що містять рідкоземельні елементи (РЗЕ), становлять інтерес оксиди із загальною формулою LnVO_4 ($\text{Ln}=\text{Y}, \text{La} \div \text{Lu}$). Вони належать до ортованадатів зі структурою циркону. Ортованадати мають велике різноманіття магнітних, електричних, оптичних і інших фізичних властивостей. Як показали числені дослідження, за формування фізико-хімічних властивостей у великому ступені відповідає електронна структура речовин. Теоретичне вивчення [1-7] електронної структури ванадатів LnVO_4 проводилися раніше лише в кластерному підході. Рентгенівські емісійні спектри в рототах [1-7] отримані із застосуванням електронного збудження, що не виключає їхнього термічного розкладання.

У даній роботі досліджувалися сполуки LnVO_4 ($\text{Ln}=\text{La}, \text{Sm}, \text{Gd}$) з використанням зонних розрахунків в LAPW-наближенні, який дозволяє отримати дані про повні й парціальні щільності електронних станів. Як експериментальний метод використовується рентгеноелектронна спектроскопія. Основна увага приділяється закономірностям формування енергетичних зон валентних станів і механізм утворення хімічних міжатомних зв'язків, зарядовим і спіновим характеристикам атомів.

I. Методика досліджень

Оксиди LnVO_4 ($\text{Ln}=\text{La}, \text{Sm}, \text{Gd}$) мають кристалічну решітку з просторовою групою $I41/amd$ (№ 141) і її фрагмент схематично зображений на рисунку 1. Параметри тетрагональної комірки та координати нееквівалентних атомів у частках відповідних ребер комірки для ортованадатів LnVO_4

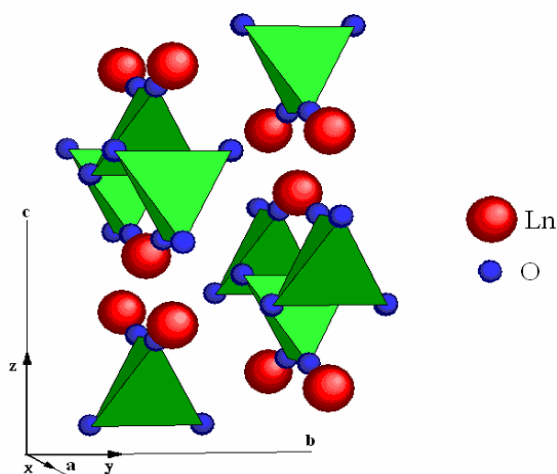

Рис. 1. Фрагмент кристалічної решітки ортованадатів LnVO_4 ($\text{Ln}=\text{La}, \text{Sm}, \text{Gd}$). Атоми ванадію знаходяться в центрі кисневих тетрадрів.

Параметри комірки та координати нееквівалентних атомів у частках відповідних ребер комірки для ортованадатів LnVO_4 ($\text{Ln} = \text{La}, \text{Sm}, \text{Gd}$)

		LaVO_4	SmVO_4	GdVO_4
a = b (Å)		7,4578	7,2833	7,2122
c (Å)		6,5417	6,3938	6,346
X	Ln	0,00	0,00	0,00
	V	0,00	0,00	0,00
	O	0,00	0,00	0,00
Y	Ln	0,75	0,75	0,75
	V	0,25	0,25	0,25
	O	0,4272	0,4307	0,4323
Z	Ln	0,125	0,125	0,125
	V	0,375	0,375	0,375
	O	0,2083	0,2043	0,2028

($\text{Ln} = \text{La} \div \text{Gd}$) наведені в таблиці 1 [5].

У даній роботі для дослідження електронної будови ортованадатів LnVO_4 ($\text{Ln} = \text{La}, \text{Sm}, \text{Gd}$) застосований комплексний підхід: рентгеноелектронна спектроскопія та розрахунки зонної будови у LAPW-наближенні [6] з градієнтною апроксимацією електронної щільності (GGA – generalized gradient approximation) у формі [7]. Для розрахунку повної та парціальних щільностей станів зазначених оксидів використаний спіноляризований варіант методу [8]. У якості вихідних даних для розрахунків використовувалися структурні дані, які наведені в таблиці 1. Радіуси МТ (muffin – tin) – сфер були обрані з погляду мінімізації розмірів міжсферної області в оксиді з найменшим об'ємом елементарної комірки в ряді LnVO_4 ($\text{Ln} = \text{La}, \text{Sm}, \text{Gd}$) і склали для La, Sm, Gd – 2,2 Å, V – 1,67 Å і атомів кисню – 1,55 Å. При розрахунках щільностей станів використовувалося 126 точок у неприводимій частині зони Бриллюена для сполук LnVO_4 ($\text{Ln} = \text{La}, \text{Sm}, \text{Gd}$). Для апроксимації хвильових функцій Sm4f-, Gd4f-, V3d- і O2p-електронів використовувалися APW+lo-базиси, а для хвильових функцій інших валентних електронів бази си LAPW. Добуток радіуса МТ-сфери мінімального об'єму (R_{mt}) й максимального значення хвильового вектора плоских хвиль (K_{max}) обрано рівним шести, а максимальні значення квантового числа $l = 10$ для парціальних хвиль усередині сфер і $l = 4$ в обчисленнях non-muffin-tin матричних елементів. За допомогою процедури «open core» [8] Sm4f-, Gd4f - електрони враховувалися в якості остових.

Рентгеноелектронні спектри валентних електронів ванадатів LnVO_4 отриманні при кімнатній температурі на спектрометрі «Kratos» с алюмінієвим анодом. Відтворення результатів вимірів значень енергій зв'язку електронів атомів склало $\sim 0,2$ еВ.

II. Обговорення результатів

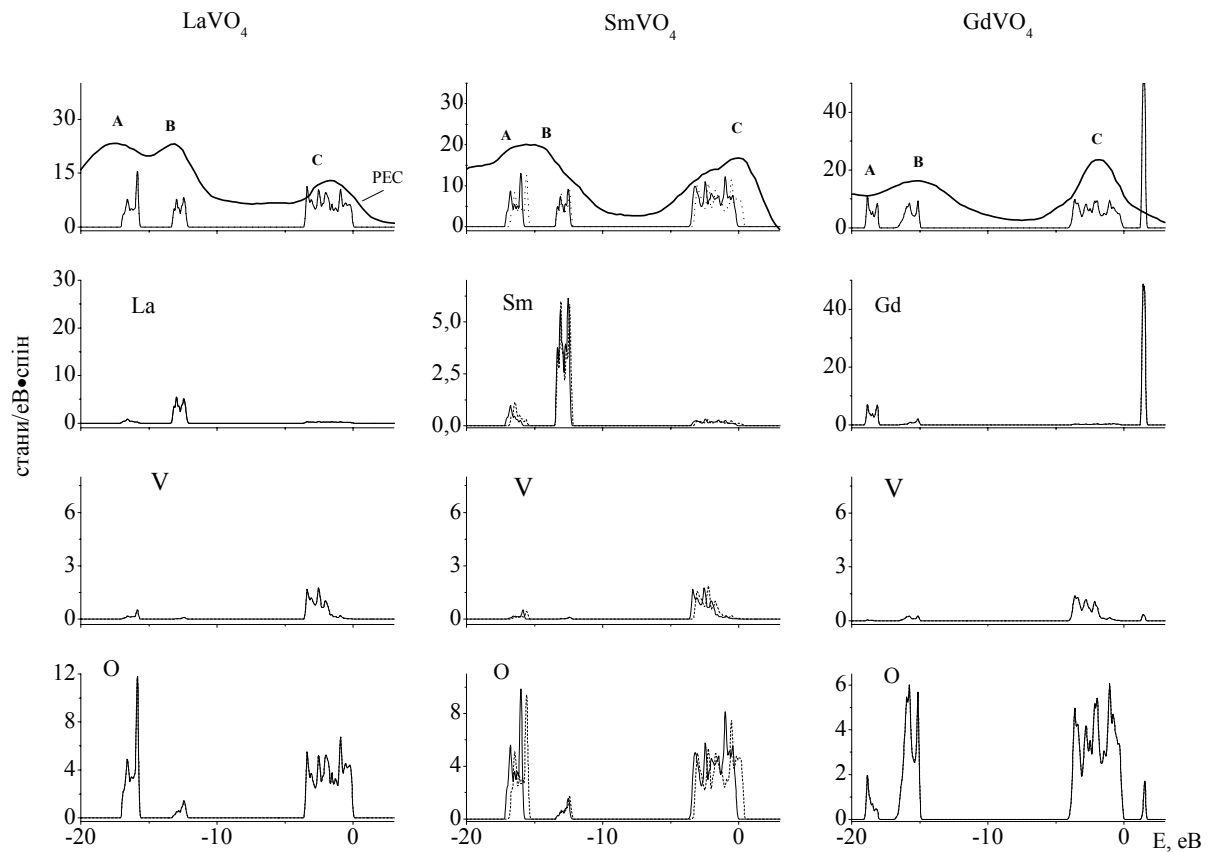
На рис. 2 наведено рентгеноелектронні спектри валентних електронів оксидів LnVO_4 ($\text{Ln} = \text{La}, \text{Sm}, \text{Gd}$). Для порівняння на цьому ж рисунку наведені

результати теоретичних розрахунків у LAPW-наближенні. Поєднання експериментально отриманих спектрів та кривих повних щільностей оксидів проведено за головними максимумами. Як видно з рисунку, спостерігається досить добре узгодження рентгеноелектронних спектрів з розрахунковими кривими. Зсув в значеннях енергій зв'язку валентних електронів відносно розрахункової шкали енергій при цьому склав 2 еВ. Основні особливості спектру практично співпали з компонентами розрахункових кривих, що дозволяє попередньо зробити інтерпретацію рентгеноелектронних спектрів. Як видно з обговорюваного рисунка, у валентній смузі чітко спостерігаються фактично дві групи ліній, що відповідають діапазонам енергій зв'язку електронів -25 ÷ -6 еВ (піки А, В) і -6 ÷ 0 еВ (пік С).

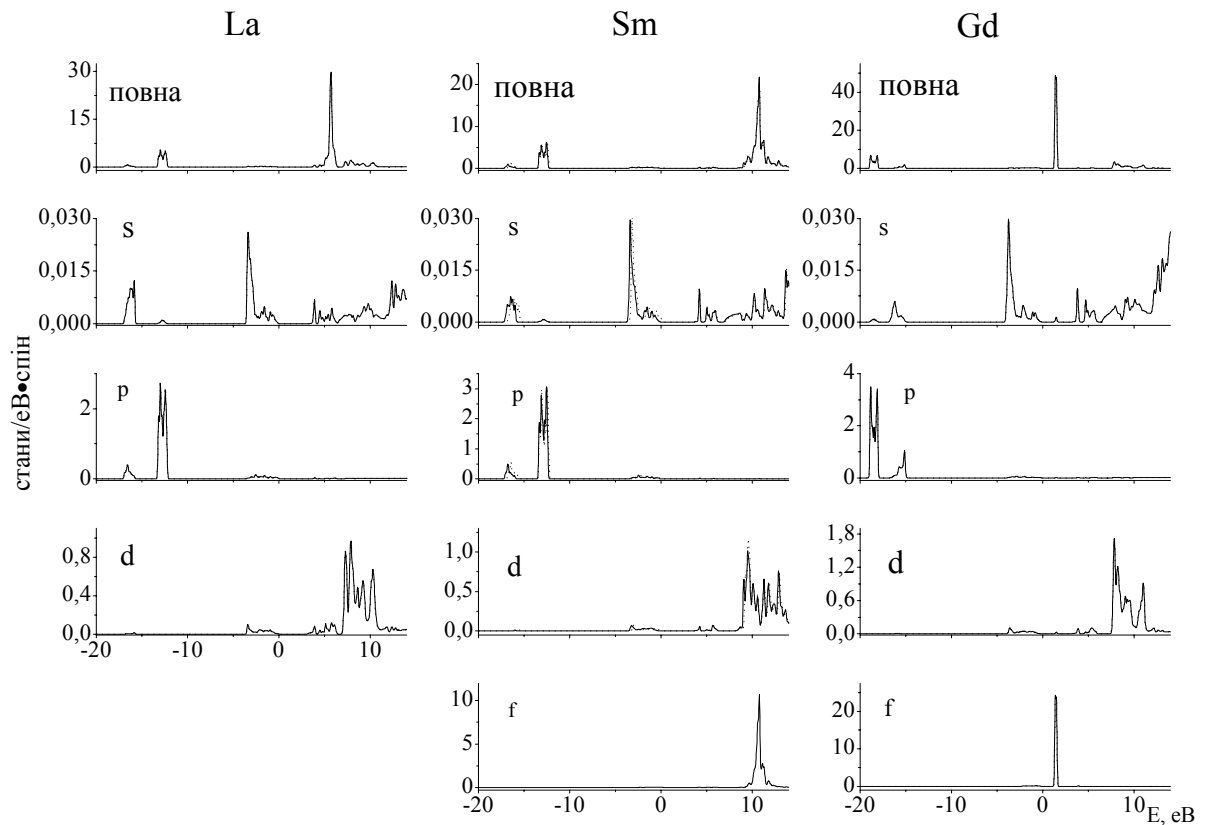
В області енергій -25 ÷ -6 еВ спостерігається складна структура, в якій найбільш чітко виражені два піки А, В. При переході від LaVO_4 до GdVO_4 піки А і В зміщуються у бік більших енергій зв'язку, а інтенсивність їх зменшується. Група компонентів, локалізованих поблизу значень енергії ~ -17 еВ, є в основному результатом гібридизації станів атомів лантаноїдів та кисню. Атоми ванадію дають малий внесок у формування зазначеної частини валентної зони.

При переході від LaVO_4 до GdVO_4 відбувається зміна форми енергетичних положень окремих піків, їх відносних інтенсивностей у рентгеноелектронних спектрах в області енергій зв'язку електронів -6 ÷ 0 еВ. в ортованадатах LnVO_4 ($\text{Ln} = \text{La}, \text{Sm}, \text{Gd}$). Спостерігається монотонне наростання відносних інтенсивностей компонентів групи ліній (пік С). Як видно з рис. 2, зазначена область сформована в основному гібридизованими станами ванадію та кисню, що вказує на існування ковалентних взаємодій між цими атомами. Внески станів лантаноїдів при цьому виявляються незначними, що свідчить про слабкість ковалентної взаємодії атомів лантаноїдів з атомами оточення.

Можна відзначити, що відбувається зміна ступеню поляризації електронів атомів оксидів LnVO_4 ($\text{Ln} = \text{La}, \text{Sm}, \text{Gd}$) при зростанні атомного

Рис. 2. Рентгеноелектронні спектри і результати розрахунків оксидів LnVO_4 ($\text{Ln} = \text{La}, \text{Sm}, \text{Gd}$). Тут і далі (— , - - - -) – стани спин-вгору і спин-вниз відповідно.

Рис. 3. Повна і парціальна електронна щільність атомів P3E в оксидах LnVO_4 ($\text{Ln} = \text{La}, \text{Sm}, \text{Gd}$).

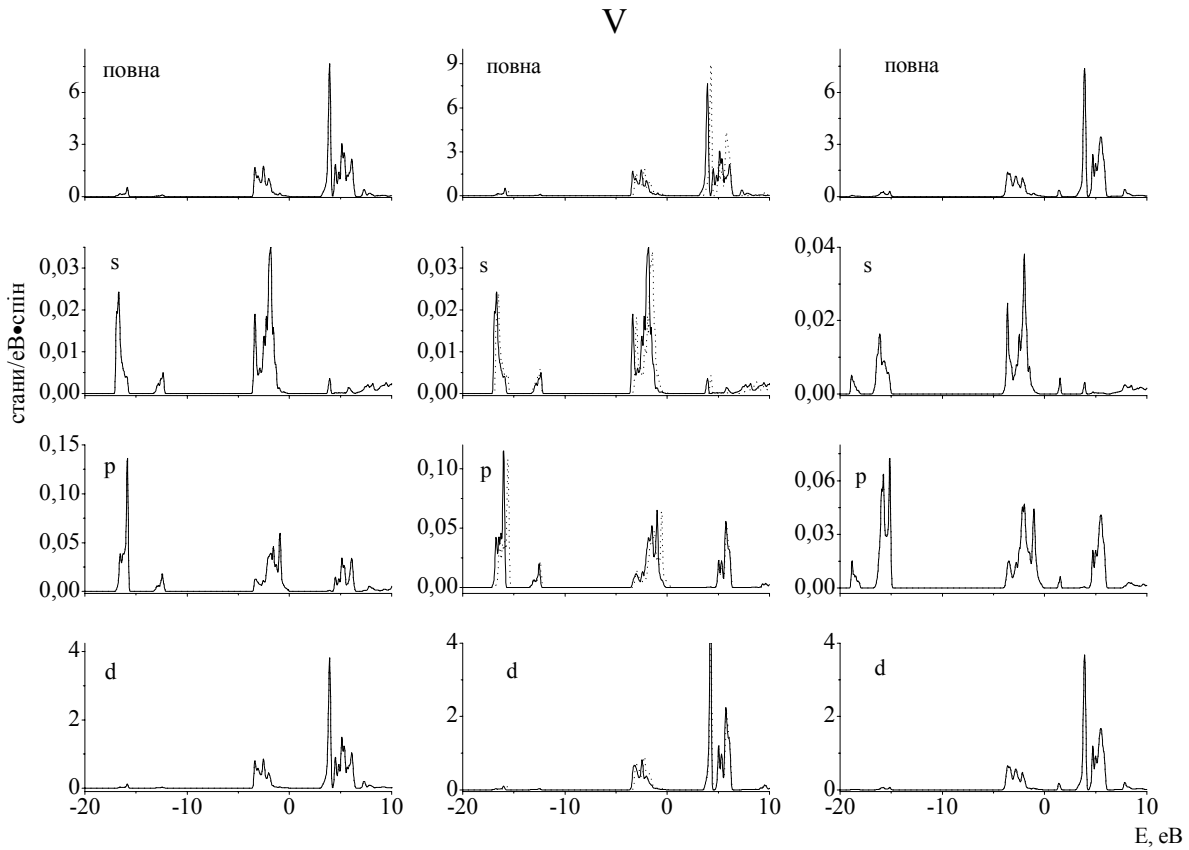

Рис. 4. Повна і парціальна електронна щільність атомів ванадію ванадатів LnVO_4 ($\text{Ln} = \text{La}, \text{Sm}, \text{Gd}$).

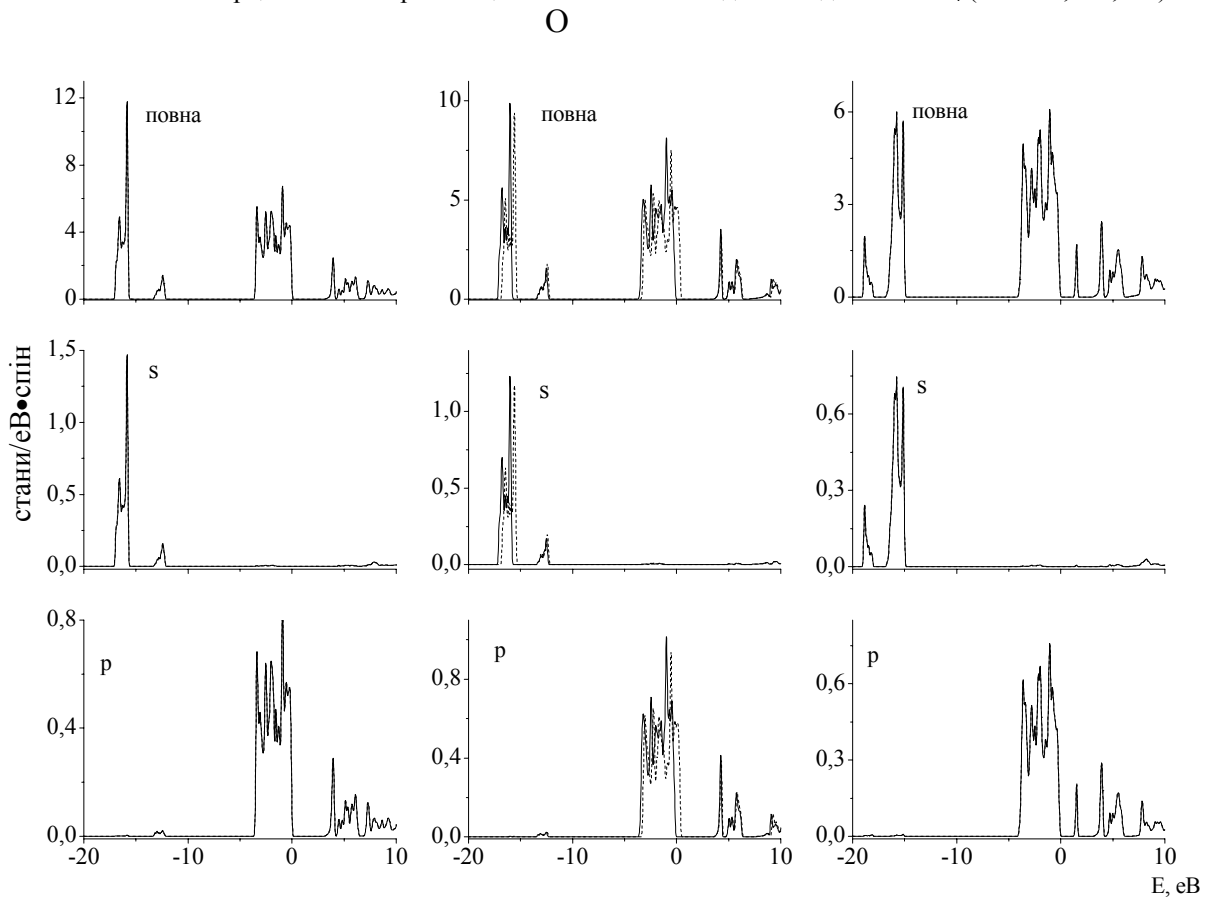

Рис. 5. Повна і парціальна електронна щільність атомів кисню ванадатів LnVO_4 ($\text{Ln} = \text{La}, \text{Sm}, \text{Gd}$).

номеру лантаноїда. Як видно з обговорюваного рисунка, максимальна поляризація станів характерна для оксиду SmVO_4 , в той час як вона відсутня для станів ортованадатів LaVO_4 та GdVO_4 .

Результати розрахунку парціальних електронних щільностей, які наведені на рисунках 3 - 5, уточнюють інтерпретацію розглянутих вище даних. З рисунка 3 видно, що глибокі стани складається із двох груп компонентів для ортованадатів LnVO_4 . Найбільший внесок у формування області глибоких станів атомів РЗЕ вносять $\text{Ln}5p$ -електрони. Зазначені стани при переході від LaVO_4 до GdVO_4 у цій частині валентної зони зміщуються в низькоенергетичну область. На рисунку 4 наведені повні й парціальні щільності станів кисню для сполук LnVO_4 ($\text{Ln}=\text{La, Sm, Gd}$). Як видно із цього рисунка, найбільший внесок у формування смуги глибоких станів вносять $2s$ -стани кисню. Для станів атомів кисню зі збільшенням атомного номера лантаноїда так само відбувається зсув у низькоенергетичну область. Таким чином, зона глибоких станів в ортованадатах LnVO_4 ($\text{Ln}=\text{La, Sm, Gd}$) сформована в основному гібридизованими $\text{Ln}5p$ - і $\text{O}2s$ -орбіталями.

Видно, що при заміні РЗЕ в ортованадатах LnVO_4 ($\text{Ln}=\text{La, Sm, Gd}$) структура стелі валентних станів незначно змінюється. У спектрі валентних станів LnVO_4 ($\text{Ln}=\text{La, Sm, Gd}$) присутні схожі групи компонентів біля нульових значень енергії. Смуга в інтервалі енергій від -6 до 0 еВ в ортованадатах LnVO_4 сформована в основному $\text{V}3d$ - і $\text{O}2p$ -електронами. Внески інших станів у формування стелі валентної зони незначні. При переході від оксиду LaVO_4 до GdVO_4 зазначена група компонентів незначно зміщується в область низьких енергій. В оксиді SmVO_4 поляризація станів самарію

практично відсутня. Однак, вона спостерігається для станів ванадію та $2s$ -станів кисню. Як видно з рисунку 4, в нульовому значенні енергії є незначна електронна щільність поляризованих (униз) $2p$ -станів кисню.

Як видно з рис. 2, 3, 4, структура зони вільних станів в інтервалі енергій від 0 до 10 еВ змінюється. Із цих же рисунків видно, що стани з найбільшими внесками в електронну щільність лежать у діапазоні енергій від 3 до 10 еВ. Зона вільних станів сформована в основному порожніми f -станами РЗЕ та d -станами ванадію. Також у формуванні зазначеної зони помітну роль відіграють і $2s$ -, $2p$ -симетрії електронів кисню.

Результати розрахунків зарядових станів атомів в оксидах LnVO_4 ($\text{Ln}=\text{La, Sm, Gd}$) наведені в таблиці 3. Як видно, при переході від лантана до гадолінія відбувається перерозподіл зарядів на атомах оксидів LnVO_4 ($\text{Ln}=\text{La, Sm, Gd}$). Спостерігається збільшення зарядової щільності на s - і p -станах атомів РЗЕ і ванадію та зменшення заряду на s - і p -орбіталях атомів кисню при переході від оксиду LaVO_4 до оксиду GdVO_4 . Таким чином, при збільшенні атомного номера РЗЕ в оксидах LnVO_4 ($\text{Ln}=\text{La, Sm, Gd}$) зростає заселеність s - і p -станів атомів лантаноїдів і ванадію.

Розглянемо зміну магнітного моменту в ортованадатах LnVO_4 ($\text{Ln}=\text{La, Sm, Gd}$). Дані про магнітні моменти наведені в таблиці 2. Як видно з таблиці, магнітні моменти в оксидах LaVO_4 і GdVO_4 практично відсутні. Цей факт свідчить, що електронні стани з різноорієнтованими спінами заселені однаково, що підтверджує вище відзначена відсутність поляризації. Значення магнітних моментів на атомах РЗЕ, сформованих валентними

Таблиця 2

Повний заряд валентних електронів (Q) і їхні парціальні заряди (в одиницях e^-) атомів оксидів LnVO_4 ($\text{Ln} = \text{La, Sm, Gd}$)

	LaVO_4			SmVO_4			GdVO_4		
	La	V	O	Sm	V	O	Gd	V	O
Q	6,8894	9,6725	5,0185	7,2667	9,6612	4,9698	7,8090	10,4946	4,84225
s	1,8146	2,0134	1,5596	1,9093	2,0144	1,5716	1,9611	2,0146	1,5575
p	4,7222	5,7012	3,4422	5,1029	5,7025	3,3809	5,3827	5,7030	3,2657
d	0,2322	1,9298	-	0,1944	1,2917	-	0,2924	1,8920	-

Таблиця 3

Магнітні моменти (M , μ_B) структурних компонентів оксиду LnVO_4 ($\text{Ln} = \text{La, Sm, Gd}$), сформовані їхніми валентними електронами

	LaVO_4	SmVO_4	GdVO_4
Елементарна комірка	0,00092	2,01277	-0,00003
Ln	0,00000	0,00695	0,00036
V	-0,00010	-0,0905	-0,00085
O	0,00004	0,23046	0,00039
Міжсферна область	0,00086	0,33486	-0,00074

електронами, у сполуках LnVO_4 ($\text{Ln}=\text{La}, \text{Sm}, \text{Gd}$) виявляється практично нульовими. Основну участь у формуванні магнітного моменту в сполуці SmVO_4 беруть участь глибокі f-стани самарію, а також стани атомів ванадію й кисню. Причому, у валентній смузі

найбільший вплив мають 2p-стани кисню. Наявність магнітного моменту на атомах сполуки SmVO_4 підтверджує раніше відзначену поляризацію атомів цієї сполуки.

- [1] Н.И.Лазукова, В.А.Губанов, М.П.Буцман и др. // *Журнал структурной химии*, **21**(3), с. 41 (1980).
- [2] F.W.Kutzler, D.E.Ellis, D.J.Lam et al // *Phys. Rev. B*, **29** 1008 (1984).
- [3] М.В.Рыжков, М.Я.Ходонос, И.А.Губанов // *Неорганические материалы*, **24**, 1530 (1988).
- [4] М.В.Рыжков, М.Я.Ходонос, И.А.Губанов и др. // *Неорганические материалы*, **22**, 126 (1986).
- [5] В.С.Chakoumakos, М.М.Abraham, L.A.Boatner // *J. Solid State Chem.*, **109**, 197 (1994).
- [6] D. Singh *Plane waves, pseudopotentials and LAPW method*, Kluwer Academic, (1994).
- [7] J.P. Perdew, S. Burke and M. Ernzerhof // *Phys.Rev.Let.* **77**, 3865 (1996).
- [8] P. Blaha, K. Schwarz, G.K. Madsen, D. Kvasnicka and J. Luits, *WIEN2k, An Augmented Plane Wave + Local Orbitals Program for Calculating Crystal Properties* Karlheinz Schwarz, Techn. Universität Wien, Austria, ISBN 3-9501031-1-2 (2001).

G.V. Korencova¹, O.M. Scherbatiy², O.H. Tadeush¹, S.A. Nedilko³
A.Y. Senkevich², V.M. Uvarov²

Electronic Structure of Oxides LnVO_4 ($\text{Ln} = \text{La}, \text{Sm}, \text{Gd}$)

¹*Pivdennooucrainskiy state pedagogical university the named by K.D.Ushinscogo
Staroportofrancivsca Sts, 26, 65091, Odessa, E-mail: allforme@eurocom.od.ua*

²*Physics of metal institute name by G.V.Courdyomova NAS of Ukraine, bouly. Acad. Vernadscogo, 36, 03680, Kiev,
³Kiev National University named by T.Shevchenco of, Volodimirsca Str., 62a, 01033, Kiev,*

Electronic structure of the LnVO_4 ($\text{Ln} = \text{La}, \text{Sm}, \text{Gd}$) ortovanadates is investigated using X-ray spectroscopy as well as the band-structure LAPW-calculations. The information about the charge and spins description of atoms, and also about law's conformities of power zones forming of the valency states in an oxides LnVO_4 ($\text{Ln} = \text{La}, \text{Sm}, \text{Gd}$) has been receipt.

Key words: electronic structure, vanadate, X-ray spectras, LAPW- calculations.